

Mentorprogram i teori och praktik

Christina Franzén, Kajsa Giesecke, Birgitta Landin, Christina Zaar. **Mentorprogram. Kvinnor och män i utvecklande samarbete.** 169 sidor. Stockholm: Natur och Kultur, 1997. ISBN 91-27-06393-3.

Recensent: docent Pia Forsberg, högskolelektor, Hälsouniversitetet, Linköping.

Boken »Mentorprogram. Kvinnor och män i utvecklande samarbete» är skriven av fyra kvinnliga författare från olika miljöer. Christina Franzén är VD för Näringslivets Ledarskapsakademi och har varit sekreterare i den statliga utredningen om kvinnor och chefskap. Kajsa Giesecke är anestesiläkare och startade och drev det första mentorprogrammet på Huddinge sjukhus. Birgitta Landin är personaldirektör och var programansvarig för det första mentorprogrammet på Dagens Nyheter. Christina Zaar är journalist på Dagens Nyheter och frilansskribent.

Erfarenheter från skilda miljöer

Det som beskrivs i denna bok är således erfarenheter från helt olika miljöer. Särskilt för läkare är det av intresse att få erfarenhet från pressen och det privata näringslivet, i kontrast till offentlig verksamhet. Såväl adepter som mentorer uttalar sig, vilket ger en nyanserad bild av mentorprogram.

Boken inleds med ett teorigapitel som i detalj anger hur man startar, hur man genomför och hur man avslutar ett program. Detta kapitel är en »kokbok» för mentorskap/mentorprogram. Därefter följer en beskrivning av programmen på Dagens Nyheter och på Huddinge sjukhus. Detta sker till stor del i intervjuform. Här intervjuas såväl adepter som mentorer.

Inspirationskälla

Boken anges vara avsedd att bli en kunskaps- och inspirationskälla för såväl unga som erfarna ledare, för personalchefer, för konsulter och utbildare samt för alla som önskar delta i ett mentorprogram – både kvinnor och män. Jag tycker att boken uppfyller detta. Särskilt läggs ett könsperspektiv på det förändringsar-

NYA BÖCKER

te som beskrivs, vilket är betydelsefullt. Alla som önskar starta ett mentorprogram har god användning av boken! •

Hjälp vid akuta thoraxtillstånd

Jan R Malina. **Akut thoraxkirurgi.** 216 sidor. Lund: Studentlitteratur, 1996. Pris ca 355 kr. ISBN 91-44-49191-3.

Recensent: docent Torbjörn Ivert, överläkare, thoraxkirurgiska kliniken, Karolinska sjukhuset, Stockholm.

Sedan länge har det funnits översködliga läroböcker i akut medicin och kirurgi. Nu finns äntligen en aktuell bra svensk bok om akut thoraxkirurgi. Jan Malina har skrivit en behändig bok, som i positiv bemärkelse är något av en trojansk häst. Den innehåller mer än vad titeln antyder.

Innehållsrik

Här avhandlas inte bara traumatologi utan även basal fysiologi, thoraxsmärtor, pleurautgjutning av varierande etiologi, akuta tillstånd i matstrupen och thoraxsjukdomar hos barn. Detaljerad patofysiologi, klinik, diagnostik och behandling beskrivs sålunda vid bl a revbensbrott, hemo- och pneumothorax, bronkruptur, diafragmaruptur, aortaruptur, tamponad och vid många andra akuta situationer samt där det akuta handläggandet kräver thoraxkirurgiska kunskaper vid komplikationer efter vissa ingrepp. Det poängteras att chansen är liten att med akut to-

rakotomi rädda en patient som inkommer med hjärtstillestånd efter svårt thoraxtrauma. En rekommendation vid akut torakotomi är enkel uppläggning med patienten i 45° sidoläge. Kirurgen kan då vid behov dela sternum tvärs för att bättre nå hjärtat och andra sidans pleura. Jan Malina är en erkänt driven operatör med lång klinisk erfarenhet.

Inte helt komplett

Även om utförlig operationsteknik kan sökas i annan litteratur vore det informativt om författaren mer utförligt delat med sig tips och varnat för fallgropar vid torakotomi och sternotomi samt även beskrivit hur bröstkorgen skall slutas efter ett akut ingrepp. En oerfaren operatör lägger gärna torakotomiincisionen för lågt. Muskelsparande incisioner och trakeotomi beskrivs inte. Vid sutur av hjärtskada anges att »patch» av plastmaterial kan appliceras, men små bitar av perikardiet ligger nära till hands för att förstärka suturer och har fördelen att ytterligare suturer enkelt kan appliceras över tidigare satta.

Torakoskopi omnämns kortfattat men den videoassisterade tekniken borde fått ökat utrymme. Denna metod har inneburit avsevärt förenklad behandling av exempelvis många patienter med pneumothorax, och sternotomi för perikardvätska torde sällan vara nödvändig.

Det finns ett fåtal schematiska illustrationer, som gärna kunde varit fler. Säkra triangeln vid inläggande av thoraxdränage kunde visats, dvs att dränage skall läggas kranialt om mammillarplanet på liggande patient för att minimera risken för oavsiktlig organpunktion.

Boken har höga ambitioner men gör inte anspråk på att vara komplett. Vid svåra fall av ARDS (akut andningssviktsyndrom hos vuxna) har under senare år tillkommit behandlingsalternativen respiratorbehandling i bukläge och som sista utväg membranoxygenering.

Värdefull vägledning

Eftersom den absoluta majoriteten av akuta thoraxsituationer primärt handläggs av doktorer utan specialistkompetens i thoraxkirurgi anser jag

att boken kommer att bli en värdefull vägledning på akutmottagningar och intensivvårdsavdelningar. Valda delar borde intressera både sköterskor och sjukgymnaster som handhar patienter med akuta thoraxtillstånd. •

Tvärvetenskapligt om dårskap

Johan Cullberg, Karin Johannisson, Owe Wikström. **Mänskliga gränsområden. Om extas, psykos och galenskap.** 222 sidor. Stockholm: Natur och Kultur, 1996. Pris ca 290 kr. ISBN 91-27-05831-X.

Recensent: professor Jan Beskow, Centrum för suicidforskning och prevention, Karolinska institutet och Stockholms läns landsting, Stockholm.

Fram till 1700-talet fanns många parallella uppfattningar om dårskapens natur. Efter den moderna medicinens genombrott framstod den framför allt som frånvaro av det högt skattade förnuftet.

Läkare fick i uppdrag att fastställa gränsen mellan friskt och sjukt, normalt och avvikande, i syfte att så långt möjligt utrota dårskapen.

Kulturellt berikande

Ur humanistiskt perspektiv är dock psykiska tillstånd vid och utanför gränsen till det normala av stort intresse. En uppgift är att försöka rekonstruera logiken i dessa annorlunda verkligheter, att söka deras »mening». I viss utsträckning kan en individ själv söka sig fram genom förändrade medvetenhetstillstånd. De kan påverka hennes personliga utveckling, men också ha bety-

dande kulturella och religiösa funktioner.

Så följer texter med tungotal bestämda regler. Att tillägna sig denna förmåga uppfattas ofta som inträdesbiljett till de heligas gemenskap. Samernas »smärtberättelser» är en färdig form, i vilken psykisk smärta rituellt externaliseras och därmed hanteras. Långt senare kan det upplevda berättas för andra och därmed berika kulturens skatt av terapeutiska berättelser. I en kultur utan skriftspråk fyller shamanen också en viktig roll som överförare av praktiskt betydelsefullt kunnande.

Den kulturella bakgrunden växelspelar med individuella skeenden. Människan framträder i språk, handlingar och konst som skapare av symboler, varigenom hon försöker förstå och behärska sitt eget livs drama. Följden kan bli nyvunna insikter, återvunnen hälsa eller bestående handikapp.

Patientröst saknas i samtalet

Boken baseras på ett tvärvetenskapligt forskningsnämndssymposium och kan ses som en redovisning av ett pågående samtal. Författarna företräder idé- och lärdomshistoria, språkvetenskap, litteratur- och kulturhistoria, skönlitteratur, religionspsykologi, psykoanalys samt barn- och vuxenpsykiatri.

Deras texter behandlar därskap i historiens ljus, tungotal, mystik, heliga dårar och samiska shamaner. I fyra personinriktade kapitel behandlas Swedenborg, Strindberg, Dostojevskij och Ernst Josephson.

Gärna hade jag också sett en analys av en psykos skriven dels av en patient (gärna välkänd, nu levande), dels av hennes psykiater. Detta skulle motverka frestelsen att uppfatta analyserna som »finkultur» utan praktisk betydelse.

Provkarta på metoder att söka kunskap

De enskilda kapitlen är lättlästa, intressanta och stämmer till eftertanke. De demonstrerar en rik provkarta på metoder att söka kunskap. På ett balanserat sätt problematiserar de begreppet psykisk sjukdom. Boken bör användas i utbildning av blivande läkare, helst i seminarieform. Den bör även i övrigt få en vid läsekreten, psykiatrer, psykologer, andra yrkesgrupper inom hälso- och sjukvård, elever inom alla typer av vädutbildningar samt var och en som är intresserad av människor och kultur. •

Angeläget om konflikt-hantering

Barbro Lennér Axelson, Ingela Thylefors. **Om konflikter. Hemma och på jobbet.** 338 sidor. Stockholm: Natur och Kultur, 1996. Pris ca 320 kr. ISBN 91-27-06405-0.

Recensent: professor Töres Theorell, Statens institut för psykosocial miljömedicin, Stockholm.

Denna utomordentliga bok har skrivits av två vana psykologer som arbetat både med arbetslivets och familjelivets konflikter. Förutom att det märks att de har en betydande praktisk erfarenhet ger de också ett betydande vetenskapligt underlag för sin framställning. Framställningen peppras av en mängd roande och oroande exempel och intressanta citat från litteraturen och från praktiken.

Vi är många som behöver förbättra våra kunskaper om konflikter och deras hantering. Ett genomgående tema i boken är att konflikter är en nödvändig del av vår verklighet och att vi inte skall tro att vi kommer undan dessa. Visserligen beror detta också på hur vi definierar begreppet konflikt. Flera olika definitioner diskuteras i inledningskapitlet. Senare påpekar författarna att det kan vara fördelaktigt att göra definitionen vid så att många olika slags motsättningar inkluderas. Härigenom blir det möjligt att se alla goda konfliktanordningar och lära av dem.

Bra organisation bästa prevention

Det intressanta med anslaget i den här boken är att man kan se likheterna mellan konfliktlösningstrategierna i hem- och arbetslivet. Det innebär inte att författarna förfaller till att psykologisera alla konflikter i ex i arbetslivet. De tar konflikternas struktur och sammanhang på allvar. De diskuterar textens betydelsen av att det finns formulerade målsättningar på en arbetsplats för att konflikter skall kunna lösas (inte undvikas för det är inte möjligt på någon arbetsplats!) på ett bra sätt. Av detta framgår också att en bra arbetsorganisation är den bästa preventionen mot

svårhanterliga konflikter. Konfliktlösningssstil diskuteras emellertid både i relation till tonåringar, äktenskap och arbetsplatser.

Chefen en viktig roll

Också i ett långt avsnitt om mobbing diskuteras man detta i ett strukturellt perspektiv. Personer hamnar inte i en mobbingssituation på arbetsplatser med en bra organisation och en vettig konfliktlösningrutin.

Sociala perspektiv tas också upp. Författarna diskuterar det enkla och självklara faktum att brist på pengar gör konflikter särskilt svårösta, något som är högaktuellt i en tid med ökande arbetslöshet och tilltagande ekonomisk kris för många människor.

Chefsrollen får i den här boken en viktig diskussion. Det framhålls att det är en av chefernas viktigaste uppgifter att hjälpa till med konfliktanordning, inte att förhindra dem. Hur man kartlägger konflikter och benar upp dem får man också en hel del råd kring.

Angelägen bok för alla arbetsplatser

Det känns som en angelägen och spännande bok som borde finnas överallt där man intresserar sig för arbetsmiljö (dvs på alla arbetsplatser!), familjerådgivning, psykosomatisk medicin, psykiatri. Man kan ju fråga sig var den inte skulle passa. •

Bildatlas och praktisk handbok för BVC-arbete

Malena Thunström, Carin Lewenhaupt, Claes Sundelin. **100 BVC-problem.** 192 sidor. Stockholm: Almqvist & Wiksell Medicin, 1996. Pris ca 450 kr. ISBN 91-634-1271-3.

Recensent: docent Gunnel Hedvall, Göteborg.

Claes Sundelin, en av de ledande inom svensk barnhälsovård, har tillsammans med två medarbetare skrivit en behändig bok om »100 BVC-problem». Den vänder sig till personal inom primärvården och till olika utbildningar.

Författarna har lyckats alldeles utmärkt i det som de anger vara det första syftet – att göra en bildatlas över vanliga tillstånd som möter på barnavårdscentralen, BVC. Det finns instruktiva bilder, som också föräldrar kan ha glädje av att se. Här finns enkla behandlingsförslag inom ramen för vad man brukar göra på BVC.

Alltför omfattande

Det andra syftet – att vara en praktisk handbok – ger däremot upphov till en del funderingar. Det finns läroböcker i barnhälsovård, Claes Sundelin har själv skrivit en sådan. De flesta landsting har också lokala, ofta mycket bra, manualer. Är det därför meningsfullt att kort vidröra problem med tillväxt, sömnbesvär eller »barnfamiljer i behov av stöd»? Jag menar att det vore bättre att begränsa sig till de enklaste problemen där bilder verkligen hjälper oss.

Man kan också fundera över vad BVC främst skall syssla med. Prevention i vid mening är tillgänglig för alla och gratis. Viss enklare sjukvård måste få förekomma med lokala olikheter i policy. Gränsen till verklig sjukvård är inte glasklar. Att skriva många recept och göra utredningar på BVC tar tid från den egentliga uppgiften.

En tillgång för nybörjare

Alltså en del kritiska funderingar, men meningen är att jag gärna hade velat ha tillgång till en sådan här bok i början av mitt BVC-arbete. •

Vad kostar boken?

Det händer att den uppgift om bokpriset som Läkartidningen uppger i recensioner inte stämmer med det pris bokhandeln begär.

Vi har successivt övergått till att ange priset i utgivarens valuta, eftersom många faktorer gör att ett omräknat pris lätt blir missvisande. Valutakursen kan variera, bokhandelns omkostnader likaså.

Vi vill ge våra läsare rådet att kontrollera priset med bokhandeln innan boken beställs. Det händer att kostnaden för en bok blir upp till dubbelt så stor som en direkt omräkning efter valutakursen antyder.